

VARGYAS LAJOS

MARTIN GYÖRGY A TUDÓS

1950-ben került az egyetemre, és 1983-ban meghalt. Ez alatt a 33 év alatt megszületett a magyar tánctudomány és Martinnak 192 írása látott napvilágot, köztük 7 könyv. Számszerűleg is elképesztő teljesítmény, még elképesztőbb, ha a mögötte rejlő munka és az elért eredmények tükrében látjuk. Mert mögötte van a magyar nyelvterületnek, majd szinte az egész Kárpát-medencének a bejárása táncgyűjtő úton, több tízezer méter film fölvétele, lejegyzése, rendszerezése és katalogizálása. És mindezek előtt több év szólótánc Molnár István táncgyűjtésében, s mindezek mellett egész élete folyamán segítség, támogatás a néptáncmozgalomnak anyaggal, tanáccsal, kritikával. Sőt még halála után is folytatódik az életmű, hiszen kiadatlan vagy majdnem kész kézíratai remélhetőleg még növelik a számot és segítik elmélyíteni a magyar néptánc ismeretét.

Még monumentálisabb a kép, ha az elért eredmények, a tisztázott problémák felől tekintjük át produkcióját. De itt már nem lehet ilyen sommás megállapításokkal, néhány mondatban foglalni össze teljesítményét; részletesen kell sorra venni mindazt, ami abban a 192 írásban és 7 könyvben megvilágosodott a magyar és európai táncművelés történetében, a táncok, méghozzá egyszerűnek nem mondható és nem könnyen leírható táncok tudományos és esztétikai elemzésében, nemzetek közötti összefüggésében; s hogy lett mindebből imponáló, új tánctudomány. Persze, ebben a nagy munkában nem volt egyedül; a vele nagyjából egyidőben indulók egy kis csapata példás együttműködésben hozta létre ezt az eredményt: Pesovár Ernő, akivel több tanulmányát közösen írta, Pesovár Ferenc, legjobb barátja, aki még életét is vele egy évben fejezte be, Andrásfalvy Bertalan és Kallós Zoltán, akik erdélyi és moldvai gyűjtésében voltak segítőtársai, Maác László, aki a mozgalomban és a tánckritikában képviselte a tudományos álláspontot és a hozzájuk csatlakozó Lányi Ágoston, aki a táncírás oroszlánrészét végezte. Sőt azt a táncművelési archívumot sem hagyhatjuk figyelmen kívül, aminek létrehozásában Morvay Péter is közreműködött, ami nélkül alig lehetett volna olyan világosan látni a magyar néptánc történeti kérdéseit, ahogy Martin és társai megfogalmazták.

De mindnyájuk között Martin volt az, aki a legtöbbet vállalta, s a legtöbbet vállalta be, aki a legtöbb új eredményt produkálta.

Indulásakor a magyar néptánc tudományosan szinte ismeretlen volt, bár maga a néptánc nem volt teljesen ismeretlen, hiszen a Gyöngyösbokréta már felvonultatta a közönség elé a két háború között akkor még gazdagon virágzó táncagyományainkat. De a pompás látványtól a tudományos rögzítésig, elemzésig és az utána következő további kutatásokig még hosszú utat kellett tenni, s azt előttük még senki sem végezte el. Gönyey Sándor néhány filmfölvétele, a Magyarság Néprajzába Lajtha László

lólal közösen írt, ma már túlhaladott táncfejezete, Molnár István táncleírásai néhány táncról adtak mai igényeinket már ki nem elégítő híradást. Első feladat volt tehát az anyag föltárása. Legelső nagyszabású vállalkozás volt erre a „Somogyi Táncok” (Morvay Péter és Pesovár Ernő szerkesztésében, 1954-ben), amely mai határainkon belül, régi táncokban egyik leggazdagabb dialektus-területet tárta fel sok táncgyűjtő és népzene-kutató közreműködésével. Martin ebben a kötetben a legfontosabb táncfajtákat dolgozta föl Pesovár Ernővel közösen írt fejezeteiben: a kanásztáncot, a csárdást, a karikázót, a lakodalmi táncokat. Vagyis a tulajdonképpeni teljes anyag leírását és elemzését végezték el ebben az első nagy vállalkozásban, ami egész jövőendő kutatásukat megalapozta. De ekkor még a „leírás” nem jelentett *táncírást* is egyúttal. A Laban-féle táncírással „lekottázott” táncközlés csak később vált kötelezővé a táncstudományban. Igaz, itt a leírás az ábrák nyomán még eléggé megbízhatóan megvalósítható táncokról volt szó. Ugyanez már a fejlettebb, erősen rögtönzött táncfajtákban nem lett volna elegendő.

Mindenesetre már ebben az elsőnek feldolgozott anyagban megkapták az indítást egy sor későbbi, nagy jelentőségű témára. Martinnak a leánykörtánc hívta fel figyelmét későbbi nagy könyvének problematikájára, a csárdás pedig és a vele együtt feldolgozott verbung a magyar tánc újabb stílusának kialakulásához adott figyelemre méltó szempontokat, amiből mindkettőjük új eredményei és számos feldolgozása született, bár itt még alig mentek túl a részletes ismertetés, a leírás feladatkörén.

Martin ezután az északi területek egyik falujának kultúráját dolgozta fel „Bag táncai és táncélete” c. könyvében (1955). De már akkor járták azokat a szatmár-szabolcsi falvakat, amelyek a magyarországi dialektusterületek közül a legrégiesebb és legizgalmasabb táncokkal ismertették meg kutatóinkat, s ahol már a magyar tánc-történet olyan maradványaival találkoztak, amelyek egész történeti látásmódjukat meghatározták. Azért az itteni eredményeket már nem leíró munkákban adják közre, hanem komplex elemzőmódszertani-történeti feldolgozásban, s ezért később még visszatérünk rájuk. De egy egészen új világ tárult ki Martin előtt, amikor az erdélyi legényessel találkozott, először mindjárt legfejlettebb formájával a kalotaszegi legényessel. („Kalotaszegi legényes” 1967). Akkorra már túl volt egy sor elméleti és összehasonlító kutatáson, azért ezt a leíró közlést már megelőzte a tudományos elemzés: „Egy erdélyi férfitánc szerkezeti sajátosságai” (1966). S még ezután is többször találunk tanulmányai közt olyat, amit „leíró”-nak nevezhetünk, de azokban a leírás már az elemzés és összehasonlítás igényesebb szempontjaival és eredményeivel keveredik, és messze túl van azon a fokon, amit a „Somogyi Táncok” leírásai jelentenek. Így jelenik meg 1967-ben a „Magyar tánc típusok”, ahol film- és hangzó példátár ki-sérétében adja közre a leírásokat (magyar, angol, német és francia nyelven). 1968-ban németül közli a leánykörtánc rövid ismertetését („Der ungarische Mädchenreigen”, 17 lap) osztrák kollégája, R. Wolfram tiszteletére kiadott ünnepi kiadványban, már összefoglalva és előlegezve későbbi könyve eredményeit. Ugyancsak 1968-ban írja „Kanásztánc”-cikkét és az „Erdélyi hajdútánc”-ot, ami már alig nevezhető leírásnak, inkább egy összehasonlító vázlatnak. S ahogy új meg új területtel ismerkedik meg Erdélyben, úgy közöl új meg új „leírásokat” az ottani táncokról, egyre szélesebb körű ismereteinek keretébe ágyazva a „leírást”: „A gyimesi csángók táncélete és táncai” (1969, Kallóssal közösen), „Mezőségi férfitáncok” (1971) és visszatérve határainkon

belüli tájakra: „Adatok Tápé táncagyományaihoz” (1971). Majd egy összefoglaló ismertetés következik: „A magyar nép táncai” (magyarul 74 lapon, majd német, angol és francia fordításban is 1974-ben). Utolsó leírónak tekinthető munkája 1978-ban jelent meg: „Kiss Mátyás tánca” a Sándorfalváról (Csongrád m.) szóló monográfiában, ami terjedelmében és szempontjaiban többszörösére bővítve jelent meg 1983-ban, a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvében.

Ezek az újabb és újabb „feltárások”, amelyek nagy elméleti összegeзések és összehasonlító áttekintések után is egyre újabb „felfedezésre” és „anyagközlésre” kényszerítik, árulják el, mennyire feltáratlan volt a magyar nyelvterület tánckincse, s mit kellett végezni annak térben és ami még több: időben, aki véglegesen akart, s majd tudott is mondani róla.

Ahhoz azonban módszerre volt szükség, vagyis a kutatás feladatainak és kötelező eljárásainak tudatosodására. Ez igen hamar bekövetkezett. Már 1958-ban adja közre Pesovár Ernővel közösen írt „A Szabolcs-Szatmár megyei monografikus tánckutató munka eredményei és módszertani tapasztalatai” c. összefoglalást. A következő évben ismét vele közösen az egész magyar táncra érvényes tanulmányt: „A magyar néptánc szerkezeti elemzése (Módszertani vázlat)”, ami 1961-ben angolul, 1962-ben németül is megjelent. 1983-ban „A néptáncok rögzítése és lejegyzése” végletekig kiérlelt, kötelező módjait bocsátja a táncgyűjtéssel foglalkozó fiatalság rendelkezésére, kiemelve abból az összefoglaló művéből, amelyben már minden leszűrt tudását és tapasztalatát foglalta össze a „Magyar Folklór” c. egyetemi tankönyv számára. Erről az összefoglalásról is később meg kell még emlékeznünk. S ugyancsak összehasonlító-történeti komplex munkájából emelte ki a Varsóban megjelenő „Analyse und Klassifikation von Volkstänzen” munka számára a leánykörtánc-monográfiája idevágó eredményeit („Gesichtspunkte für die Klassifizierung der ungarischen Reigentänze und ihre Typen”, 1983).

Az úttörő módszertani követelmények azonban sosem a vizsgálatok előtt születnek meg; azokat mindig a vizsgálatok tapasztalataiból vonja le fokozatosan, egyre finomabb szempontok alapján, egyre mélyülő anyagismerete segítségével. Ennek a fokozódó mélységű megismerésnek eredménye az a fajta „feldolgozás” is, amit szinte nem is lehet elválasztani a módszertani munkáktól, mert szükségszerűen következnek azokból, illetve azokat feltételezi: a formai elemzéseket. 1962-ben tart erről előadást táncpedagógusoknak, s ennek vázlata látott akkor napvilágot. A következő évben már nagyszabású tanulmányt közöl Pesovár Ernővel közösen: „A motívumtípus meghatározása a táncfolklórban” címen, (angolul az Acta Ethnographicában adták közre a nemzetközi szakkörök számára), tehát egy olyan kérdésről, ami egyszerre módszertana is a táncok tudományos vizsgálatának, ugyanakkor eredmények összefoglalása is. Olyan eredményeké, amelyek a további táncvizsgálatoknak, a táncfajták rokonságának vagy különbségeinek megállapításához, sőt maguknak a táncfajtáknak az alapos megismeréséhez is nélkülözhetetlenek, azokhoz alapul szolgálnak. A motívum-meghatározás szempontjainak kiválasztása – a korábbi elképzelésekkel szemben – széleskörű anyagismeretet, elméleti érzéket és lényegyet felismerő látásmódot követelt meg. Ezután már következhetett egy egész tájegység tánc kultúrájának felmérése a motívumkincs szempontjából: „Motívumkutatás, motívumrendszerezés. (A sárközi-dunamenti táncok motívumkincse)” (1964), egy négy és félszáz oldalas könyv, 62 oldalas

motívum-tárral kiegészítve. S aki a táncokat motívumra lebontva tudta már érzékelni, az nyúlhatott elemző eljárással az olyan bonyolult, rögtönzésben proteuszként változó tánchoz, mint az erdélyi legényes. 1966-ban már meg tudta írni „Egy erdélyi férfitánc szerkezeti sajátosságai”-ról szóló úttörő tanulmányát a leginkább szívéhez nőtt kalotaszegi legényesről, amit később egy romániai magyar folyóiratban, a *Művelődés*ben is megismételt. És innen már újabb továbblépés vált lehetségessé: az „Egyéni és közösségi táncstílusok a népi táncalkotásban” (1969) már a formai elemek problémáitól a legátfogóbb formai problémáig jutott el. Itt már az összehasonlító kutatások és az európai szakirodalmi tájékozódás eredményei is beleszövődnek a kialakuló képbe: táncstípusaink illetve az európai táncstípusok kötött, tehát közösségi formái és kötetlen, rögtönzött, tehát egyéni alkotásban folytonosan újjászülető formái mögött már fel tudja rajzolni az európai táncdivatok történeti állomásait, sőt az egyes népek tánc-kultúrájának kidomborodó jellegét, a fejlődés különböző szakaszaihoz tapadó állapotát. Ugyanakkor még további kutatómód is jelentkezik itt, legalább is követelmény formájában, nyilván az akkor már megkezdett nagy monográfiájának tanulságai alapján: az egyéniség-kutatás szükségé. Aminek legfontosabb tapasztalatait azonban még a nagy monográfia publikálása előtt közzétette 1980-ban: „Rögtönzés és szabályozódás a magyar néptáncban” c. tanulmányában, (amit majd angolul is megjelentetett). Ez nem kevesebbet állapít meg, mint azt, hogy abban a személyesen-szabadon rögtönzött, egyéni táncalkotásban, aminek legmagasabb színvonalú megvalósulása a kalotaszegi legényes, a rögtönzés szigorú formai keretek közé zárva jelenik meg, ami tehát az egyéniség szabad kifejezését és a formai fegyelem szigorúságát egyesíti csodálatos szintézisbe. Ebben a tanulmányban már a *táncfolyamat egészének* vizsgálata szükséges a törvényszerűségek felderítéséhez. Amiben természetesen állandóan ott munkál az elemi részek vizsgálatában szerzett biztonság, a motívumra koncentrált látásmód, ami nélkül a nagy egész törvényszerűségei sem derültek volna ki. Vagyis a kutatás ott kezdődött, ahol kellett, s ezért jutott el oda, ahová eljutott.

De még egy teljes táncfolyamat sem a legnagyobb egység, ameddig el kellett jutni a motívumtól. Még meg kellett ismerni a mezősegi, főleg a széki táncletétet, hogy a tánc legnagyobb formai egységének jelentősége kiderüljön: a táncciklus szerepe a hagyományos táncmulatságokban. 1970-ben írta „A marosszéki táncciklus”-ról szóló leírását, amikor már régóta ismerte a széki és más mezősegi gyakorlatot, s 1978-ban már megszületett az egész magyar táncra érvényes összefoglalás: „A táncciklus – a néptánc legnagyobb formai egysége”, egy 20 oldalnyi tanulmány. S itt már – mint általában legtöbb munkájában – nem csupán a tény megállapítását adja, hogy bizonyos meghatározott egymásutánban következő különböző táncok együtt alkotják egy mulatság táncrendjét, egy-egy zárt egységét, hanem ennek összefüggését is a különböző korok táncdivatával, s ami avval szorosan összefügg: a zenetörténetből ismert szvittel.

Másféle nagy „egységei” a magyar tánc hagyománynak a dialektusok. Egységek, mert bizonyos táncfajták kiemelkedő szerepe, mások hiánya, az ezekből megállapítható fejlődési fokozatok különbözősége, illetve azonossága hoz létre táji egységeket. Ezeknek feltárása és összefoglalása sem csak kizárólag ilyen témájú munkáiban jelentkezik, mégis fel kell sorolnunk azokat, amelyek kizárólag ilyen témáknak vannak szentelve: 1977-ben „A palóc táncok kutatási eredményei és feladatai”, 1980-ban

„Szék felfedezése és táncagyományai”, 1981-ben a Takács Andrással közösen írt könyve „Mátyusföldi népi táncok”, 1982: „A Maros-Küküllő vidéki magyar táncdialektus”, 1982: „Karsai Zsigmond és a pontozó magyarországon”, ami egyúttal egyéni kutatás részeként is felfogható; végül 1983-ban „Verbunkhagyományok a Dél-Dunántúlon”, s ebben már magasabb ismeretek birtokában tárgyalja azokat a táncokat, amivel pályája kezdetén a Somogyi Táncok-ban még pusztán elírásban foglalkozott.

A teljes magyar táncanyag megismerése még ennél is nagyobb egységek megállapítását tette lehetővé: a tánc típusok összefüggéseit és a típusokat összekapcsoló – vagy elválasztó – *táncstílusokat*. 1963-ban, az International Folk Music Council konferenciáján már ismertetni tudta a magyar tánc típusokat („Types of Hungarian Dances”), és 1977-ben „Az új magyar táncstílus jegyei és kialakulása” címen az új magyar népdalstílushoz hasonló táncjelenség problémáit tárgyalja, amit a nyelvterület különböző részein különböző néven járt táncok stílus-szerinti elkülönítésével és történeti egymásutánjának megállapításával tud megoldani.

Itt tulajdonképp már nem is formai elemzésekről van szó; onnan már összehasonlító feldolgozáson és történeti adatok beillesztésén keresztül jutott el összetettebb kérdések megoldásáig.

Ezek a szempontok, az összehasonlító és történeti eredmények felhasználása mindig jelen van tanulmányaiban, legalább is az első néhány leíró-megismerő munka, a somogyi és bagi monográfia után. Azért ha munkáit jobban kidomborodó célkitűzései szerint ismertettük is, tulajdonképpen mindig erőszakosan szűkítettük le egy-egy probléma megoldására, mert alig van olyan munkája, amelyben ne találkoznánk az éppen tárgyalt tánc vagy probléma körén túllátó, széles körű tájékozottsággal rendelkező kutató szempontjaival és hivatkozásaival. Mégis vannak kifejezetten „összehasonlító” tanulmányai is, ahol vagy a környező népek, vagy a tágabb Európa táncjaival veti össze a magyar anyagot, vagy a tánc és zenetörténet keretében tárgyalja problémáit. Ha csak a címeit sorolom fel ilyen jellegű tanulmányainak, kiderül, milyen széles körű problémákkal milyen hatalmas anyagismeret és széttekintés alapján foglalkozott. 1964: „Magyar tánc típusok kelet-európai kapcsolatai” (30 oldalas tanulmány, 1965-ben angolul is megjelent); 1967: „Az improvizatív előadás szerepe a Kárpát-medence tánc kultúrájában”; 1968: „Performing Styles in the Dances of the Carpatian Basin”; 1973: „Die Branles von Arbeau und die osteuropäischen Ketten-tänze”, ahol az európai tánc- és zenetörténet adataival kapcsolja össze a magyar leánykörtáncot és balkáni párját, a kólót; 1974: „Die balkanischen Beziehungen im ungarischen Mädchenreigen”; 1975: „Az európai tánc kultúrák és a kelet-európai tánc hagyomány”; végül az 1977-ben megjelent tanulmánya „A magyar és román tánc folklor viszonya az európai összefüggések tükrében”, ami iskolapéldája annak, hogy lehet „kényes” kérdéseket nagy összefüggésekbe állítva, kevésbé ellentmondásra ingerlően, mégis kétségtelenül az igazságnak megfelelően tárgyalni.

1980-ban foglalja össze a magyar anyag történeti rétegeit „Táncdialektusok és történeti táncdivatok” címmel. Egész más, főleg kelet-európai összehasonlítást kíván „A cigányság hagyományai és szerepe a kelet-európai népek tánc kultúrájában” tanulmánya, amelyben egyúttal kedves cigányainak állított emléket, akiknek annyi nagyszerű táncfölvételét és összefüggések felismerését köszönte. Ugyanezt a témát még egyszer feldolgozta „A cigányság tánc kultúrája” cikkében, 1983-ban. A magyarság

Szlovákiában élő népcsoportjainak kutatásával kapcsolatban talál rá módot, hogy a különleges magyar-szlovák tánckapcsolatokról kifejtse véleményét, egy olyan témában, amelyben a legerősebb összefonódás a legellentétesebb magyarázatokra adott alkalmat. („A magyar nemzetiségi néptáncgyűjtés szerepe a szlovák-magyar összehasonlító kutatásokban” 1981, majd szlovákul is.). Bizonyára most sajtó alatt levő tanulmánya adja meg az ilyenféle kérdésekre is a legtárgyilagosabb és történetileg indokolt megoldást, hiszen módszerét már címében is elárulja: „Népi tánc hagyomány, nemzeti tánc-típusok Kelet-Közép Európában a XVI–XIX. században”.

Még szélesebb körű áttekintésre adott alkalmat számára az a megbízás, amely az ország külpolitikai kapcsolataiból adódott, és messze túlvitte saját érdeklődési körén: az etiópiai hosszú és fáradtságos táncgyűjtő körút. 1966-ban adott róla nagyszabású beszámolót „Az etiópiai táncok sajátosságai és főbb típusai” címen, 28 oldalon, képmellékletekkel s egy táncírással betéttel, (1967-ben angolul is). Ebből kiderült, hogy még ilyen anyagot is, amely nemcsak a magyar táncok világától különbözik teljesen, hanem a legszélesebb értelemben vett európai táncoktól is, s azoknál korábbi fejlődési fokot képvisel, nemcsak kitűnően rögzíteni és leírni-értékelni tudott, hanem képes volt indiai, kaukázusi, kisázsiai táncokkal és az 1000-ik év körüli európai táncleírással párhuzamba állítani, sőt a fejlődés útját a kultúrán belül is megrajzolni.

S most lépünk túl a táncstudomány szigorú határain, mert Martin munkássága túllátott ezeken a határokon és kitekintett a népzene tudomány rokon, mégis önálló problémáira is. Ha ennek a két tudománynak kölcsönhatására gondolt korábban valaki, csak azt képzelhette, hogy az idősebb tudomány lesz segítségére a fiatalabbnak. Már csak azért is, mert induláskor a tánckutatókat a népzene kutatás tanulságai sarkallták hasonló eredmények elérésére. Mégsem a népzene adott segítséget táncproblémák megoldására, hanem fordítva. Mindenek előtt avval, hogy a tánchoz játszott vagy a tánc alkalmával elhangzó dallamok tempóját rögzítve és az egyes táncfajtákhoz tartozó dallamokat megállapítva egy sereg dallam igazi funkcióját és funkcióhoz kötött, tehát valódi tempóját tudták szolgáltatni a népzene kutatóknak, akik ezeknek gyűjtését a legkritikább esetben végezhették „funkcióban”, vagyis igazi létformájukban. S ez még akkor is fontos, ha a funkció más-más területen más-más lehet, s ennek megfelelően más a tempó is – sőt ez még ugyanazon a területen ugyanavval a dallammal is megtörténhetik, minthogy különböző táncokhoz is alkalmazhatják.

Még fontosabb a hangszeres tánczene kísérlet-ritmusainak és a táncfajtáknak összefüggése. Amikor itt a tánc számára fontos eredményeket foglal össze – milyen táncnak milyen tempó és kísérlet-ritmus felel meg –, ugyanis mint tényt szögezi le, hogy egyes dallamaink különböző ritmusú változataiban és a botoló nótákban a 16–17. századi proporciós gyakorlat maradványai élnek tovább. Ezt a kérdést részletesen az 1968-ban közzétett „A botoló nóta. (Proporciógyakorlat nyomai a magyar néptáncban és a népi tánczenében)” tanulmányában fejt ki. Szatmári cigányok botolóiban figyelt föl rá ugyanis először a páros és páratlan ütemű variáns párok meglétére, sőt hogy egy-két esetben még a táncban is egymás után jelennek meg az ilyen ritmusvariánsok. Ezután már népdalaink változataiban illetőleg ugyanazon dallamok különböző előadásában megjelenő ritmusváltoztatokban is föl tudta fedezni a proporciós gyakorlat maradványait. Végigpásztázta kiadványainkat és gyűjteményeinket, s a bennük megjelenő következetes vagy alkalmi tünő páratlan ütemeket majdnem mindig

* vissza tudta vezetni az egykori proporció hagyományára. Nem kell nagyon bizonygatni, mennyivel mozdította elő ezzel egyrészt népi ritmikánk ismeretét, másrészt a ritmus-variánsok felismerésével a népzene és a zenetörténet összefüggését milyen fontos jelenségben tudta kimutatni.

Mikor azután a mezősegi, gyimesi hangszeres zenét is megismerte tánc kutatásai folyamán, kiderült, hogy – különösen a kíséret-ritmusokban – az aszimmetrikus ritmusképletek, Bartók által „bolgár ritmus”-nak nevezett ritmusfajták, milyen erősen gyökereznek tánczenei hagyományainkban. Bartók óta senki nem tudott ilyen és ennyi újat mondani a népzene ritmikai oldaláról. („Páratlan és aszimmetrikus ritmusok tánczenénkben”, 1968.)

A Magyar Népzene Tára VI. kötetének dallamaihoz írt – és sajnálatos módon kimaradt – tanulmánya összefoglalja ismereteit és eredményeit a népdalok funkciója és ritmusproblémái tekintetében, beleértve a proporciós párokat – amire új hangszeres példákat közöl Szatmárból – és aszimmetrikus kíséret-ritmusokat, illetve dallamok életét hangszeres előadásban. („The Relationship between Melodies and Dance Types in the Vol. VI. of CMPh”, 1972-ben és magyarul 1982-ben.) S még továbbmegy a zenei problémák tárgyalásában a *Magyar Néptánc hagyományok* c. könyvbe írt „Az erdélyi román hajdútánc” fejezetben, ahol a különböző nemzetiségű táncfajták összefüggését már zenéjük azonosságával bizonyítja (1980). „A táncos és a zene (Tánczenei terminológia Kalotaszegen)” (1977) tanulmányában pedig teljesen járatlan területen tört utat: a népzene kifejezőkincsének legalább a tánczene területén való feltárásával. S hogy mennyire figyelemmel kísérte a népzene kutatás minden vonatkozását, tanúsítja „Bartók, Kodály és a néptánc kutatás” cikke (1983 magyarul és angolul).

Mindezek az itt egymásután, elkülönítve tárgyalt témák és eredmények tulajdonképpen már az első leíró tanulmányok után mindig együtt jelentkeztek munkáiban. Még inkább együtt jelentkeztek azokban az érett összefoglalásokban, könyvekben vagy nagy lélegzetű tanulmányokban, amelyekben vagy az egész magyar néptáncról vagy annak valamely nagyobb egységéről mondta el mindazt, amit sajnálatosan rövid, de mélyre hatoló kutatómunkája során megismert, fölfedezett. Azokban nemcsak az anyagismertetés járt együtt mindig a formai elemzés és az elmélet-módszertani tanulságok összefoglalásával, hanem az összehasonlító eredmények imponáló körképével, mindig az európai történeti fejlődés keretébe állítva. S ehhez már a kezdetektől fogva mindig ott szerepel a tánczenei-népzenei összefüggések és eredmények bemutatása is. Ilyen nagyszerű összefoglalása minden tudnivalónak az 1970-ben megjelent „Magyar tánc típusok és táncdialektusok” – ami rövidre fogva (266 lapon és 144 kottával, a táncírások Lányi Á. munkája) – de mégiscsak hozzáférhetővé teszi az eddig felgyűlt eredményeket a kutatók és érdeklődők számára. Igaz, csak gépelt-sokszorosított formában! Bizony, ez a kutató és ez a tudomány megérdemelt volna egy ennél nagyobb és díszesebb kiviteli összefoglalást!

1973-ban 40 lapnyi tanulmányt közöl „Legényes, verbunk, lassú magyar (Szempontok az erdélyi férfítáncok összehasonlító kutatásához)”. 1979-ben, több mint tíz évi hevertetés után végre megjelenik „A magyar körtánc és európai rokonsága”, amivel kandidátusi fokozatot kapott, s amit végre sok évi huza-vona után az Akadémiai Kiadó jelentetett meg méltó köntösben. 1980-ban a „Magyar Néptánc hagyományok” kötetbe 13 fejezetet írt, amelyek összterjedelme maga is kiad egy önálló kötetet. Végül

1983-ban Pesovár Ernővel és Lányi Ágostonnal közösen adja közre „A körverbunk története, típusai és rokonsága” című könyvet, amely már címében is felsorolja a komplex kutatás benne megvalósuló szempontjait.

Így ő is elmondhatja, amit az idősebb népzene-kutatás nagy úttörői elmondhat-
tak volna, s amit az ő esetükben is mi mondtunk el utánuk, mint ahogy most Martin
esetében is elmondunk: amit induláskor talált, az csak a hiányérzetet kelthette fel, s
most távozásakor az eredmények látványa mindnyájunkat csodálattal és meglegedett
örömmel tölt el.

A hiány hívja életre a nagy teljesítményt, vagy a hiány teszi jobban láthatóvá
azt, ami után létrejött? Biztos, hogy a nagy hiány, a nagy lemaradás hatalmas ösz-
tönző erő is, nagyobb erőfeszítésre sarkall, a hiány teljes betöltésének vágyát, a végső
eredmények vágyát kelti a kutatóban.

De csak az igazi kutatóban; akit leküzdhetetlen vágy hajt a teljes megismerésig.
S aki ezért minden áldozatra kész.

Martint ez a vágy hajtotta egész életében; s bár életében is tudtuk, halála után
még világosabbá vált, mekkora áldozatra volt képes a teljes megismerésért. Főlemész-
tette életerejét az érte folytatott lázas munkában. S így még azt is feláldozta, hogy
megérje a teljes betakarítás örömét. Minden megkezdett munkájának befejezését, köz-
tük talán lelkéhez legközelebb álló feladatának, egy kalotaszegi táncos monográfiájá-
nak végső lezárását. Azt az örömet, amit egy lelkéből fakadt mű kézbevétele ad a
megjelenéskor.

De a teljes megismerés örömeig eljutott. Amit a magyar néptáncról tudni lehet,
azt már tudta. S mikor alkalmá nyílt legalább a tanuló fiatalság számára közreadni,
világos, tömör, klasszikus formában össze is foglalta.

Harminc év és néhány munkatárs kellett egy új tudomány megvetéséhez és tel-
jes betakarításához, és egy néptáncmozgalom útjának világos kirajzolásához, annak
tápláló anyaggal való ellátásához. Vagyis ugyanahhoz a munkához, amit félévszázaddal
előbb a népzenevel végeztek el nagy zenészeink. Egyedül a művészi feldolgozás, a vi-
lágművészetté emelés tekintetében nem tudta elérni a fiatalabb testvér az idősebbet,
nagy elődeit. De a tudományban teljesen egyenrangú félként állnak egymás mellett.
S ebben a legnagyobb teljesítményt Martin Györgynek köszönhetjük.

Az idézett művek jegyzéke

- 1954. Somogyi táncok. Sz. Morvay P. – Pesovár E.
- 1955. Bag táncai és táncélete. Néptáncosok Kiskönyvtára 16–18. 143. p.
- 1958. A Szabolcs-Szatmár megyei monografikus táncutató munka eredményei és módszertani ta-
pasztalatai. In: Ethnographia LXIX. 424–436. p. (Pesovár Ernővel).
- 1959. A magyar néptánc szerkezeti elemzése. Módszertani vázlat. In: Tánctudományi Tanulmá-
nyok 1959–1960. 211–248. p. (Pesovár Ernővel).
- 1961. A Structural Analysis of the Hungarian Folk Dance. A Methodological Sketch. In: Acta
Ethnographica 10. 1–40. p. (Pesovár Ernővel).
- 1963. A motívumtípus meghatározása a táncfolklórban. In: Tánctudományi Tanulmányok 1963–
1964. 193–233. p. (Pesovár Ernővel).
- Determination of Motive Types in Dance Folklore. In: Acta Ethnographica 12. 295–331. p.
(Pesovár Ernővel).

- Types of Hungarian Dances. In: Journal of the International Folk Music Council. Cambridge. XV. 168. p.
1964. Motívumkutatás-motívumrendszerzés. A sárközi-dunamenti táncok motívumkincse. 467. p. Melléklet: Sárközi-dunamenti motívumtár. 62. p. (Lányi Ágostonnal); Magyar tánc típusok kelet-európai kapcsolatai. In: MTA I. Osztályának Közleményei 21. 67–69. p. Szempontok a néptánc és a népi tánczene kapcsolatának vizsgálatához. In: Táncművészeti Értesítő 1. sz. 88–92. p.
1965. East-European Relations of Hungarian Dance Types. In: Europa et Hungaria. Congressus Ethnographicus in Hungaria (1963). 469–515. p.
A néptánc és a népi tánczene kapcsolatai. In: Tánc tudományi Tanulmányok 1965–1966. 143–195. p.
1966. Az etiópiai táncok sajátosságai és főbb típusai. In: Ethnographia LXXVII. 423–450. p.
Egy erdélyi férfitánc szerkezeti sajátosságai. In: MTA I. Osztályának Közleményei 23. 201–219. p.
1967. Dance Types in Ethiopia. In: Journal of the International Folk Music Council. Cambridge. XIX. 23–27. p.
Az improvizatív előadás szerepe a Kárpát-medence tánc kultúrájában. In: Táncművészeti Értesítő 3. sz. 118–125. p.
Kalotaszegi legényes. In: Táncművészeti Értesítő 3. sz. 126–129. p.
A magyar tánc típusok (m., n., a. és franciául). Filmösszeállítással. Jegyzet. 25. p.
1968. Performing Style in the Dances of the Carpatian Basin. In: Journal of the International Folk Music Council. Cambridge. XX. 59–64. p.
Der Ungarische Mädchenreigen. In: Volkskunde und Volkskultur. Festschrift für Richard Wolfram. Sz.: H. Fielhauer. Wien. 325–342. p.;
A botoló nóta. Proportio-gyakorlat nyomai a magyar néptáncban és a népi tánczenében. In: Magyar Zenetörténeti Tanulmányok. sz. Bónis Ferenc 201–221. p.;
Kánásztánc. In: Táncművészeti Értesítő 1. sz. 110–116. p.;
Páratlan és aszimmetrikus ritmusok tánczenénkben. In: Táncművészeti Értesítő 2. sz. 26–42. p.;
Az erdélyi hajdútánc. In: Táncművészeti Értesítő 3. sz. 100–110. p.
1969. Egyéni és közösségi formátípusok a népi táncalkotásban. In: MTA I. Osztályának Közleményei 26. 401–413. p.;
A gyimesi csángók táncélete és tánc. In: Tánc tudományi Tanulmányok 1969–1970. 195–254. p. (Kallós Zoltánnal);
Egy erdélyi férfitánc szerkezeti sajátosságai. Kalotaszegi legényes. In: Művelődés. Bukarest. 5. sz. 43–49. p.
1970. Magyar tánc típusok és táncdialektusok. 266. p. • 144 dallampélda. (több utánnyomás); I–III. melléklet (Lányi Ágostonnal);
A maroszéki tánc ciklus. In: Táncművészeti Értesítő 1. sz. 103–121. p.;
Mezőségi férfitáncok. In: Táncművészeti Értesítő 2. sz. 20–34. p.
1971. Adatok Tápé tánc hagyományaihoz. Az oláhos és a csárdás. In: Tápé története és néprajza. Sz. Ilia Mihály és Juhász Antal. Tápé. 737–758. p.
1972. The Relationship between Melodies and Dance Types in the Volume VI. of Corpus Musicae Popularis Hungaricae. In: Studia Musicologica. XIV. 93–145. p.
1973. Legényes, verbunk, lassú magyar. Szempontok az erdélyi férfitáncok összehasonlító kutatásához. In: Népi Kultúra–Népi Társadalom VII. 251–290. p.;
Die Branles von Arbeau und die osteuropäischen Kettentänze. In: Studia Musicologica XV. 101–128. p.
1974. A magyar nép táncai. 1976. 74 p.;
Ungarische Volkstänze. 90 p.;
Hungarian Folk Dances. 81 p.;
Les Danses Populaires Hongroises. 86 p.;
Die balkanischen Beziehungen im ungarischen Mädchenreigen. In: Makedonszki Folklor VII. 13. Skopje. 71–76. p.

1975. Az európai tánc kultúrák és a kelet-európai tánc hagyomány. In: Kultúra és közösség 1. sz. 89–95. p.
1977. Az új magyar tánc stílus jegyei és kialakulása. In: Ethnographia LXXXVIII. 31–48. p.
A táncos és a zene. Tánczenei terminológia Kalotaszegen. In: Népi Kultúra–Népi Társadalom IX. 357–389. p.
A palóc táncok kutatási eredményei és feladatai. In: Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve 1977. Balassagyarmat. 65–70. p.;
A magyar és román tánc folklor viszonya az európai összefüggések tükrében. In: Sípbal, dobbal 6. sz. 24–32. p.
1978. A tánc ciklus – a néptánc legnagyobb formai egysége. In: Magyar Zene 197–217. p.;
Kiss Mátyás tánca. In: Sándorfalva története és népelete. Sz. id. Juhász Antal. Sándorfalva. 361–364. p.
1979. A magyar körtánc és európai rokonsága. 439 p.;
Tánc. In: A Magyar Folklor. Sz. Ortutay Gyula. Egyetemi tankönyv. 477–539. p.
1980. Szék felfedezése és tánc hagyománya. In: Tánc tudományi Tanulmányok 1980–1981. 239–277. p.;
Rögtönzés és szabályozódás a magyar néptáncokban. In: Népi Kultúra–Népi Társadalom XI–XII. 411–449. p.;
Improvisation and Regulation in Hungarian Folk Dances. In: Acta Ethnographica 29. 391–425. p.
Tánc dialektusok és történeti tánc divatok. In: Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 7. 139–148. p.;
A cigányság hagyományai és szerepe a kelet-európai népek tánc kultúrájában. In: Zenetudományi Dolgozatok 1980. 67–74. p.;
Magyar Néptánc hagyományok. Sz.: Lelkes Lajos. Bp.
1981. A magyar nemzetiségi néptáncgyűjtés szerepe a szlovák magyar összehasonlító kutatásokban. In: A csehszlovákiai magyar nemzetiség néprajzi kutatása. Bratislava. 152–169. p.
1981. Vyskum ludovych tancov madarskej národnosti a jeho miesto v slovensko-madarskom porovnávacom studiu. In: Teoretické a praktické problémy národopisného vyskumu madarskej národnosti v Československu. Bratislava 146–163. p.
1982. A Maros-Küküllő vidéki magyar tánc dialektus. In: Zenetudományi Dolgozatok 1982. 183–204. p.;
Karsai Zsigmond és a pontozó Magyarországon. In: Tánc művészeti Dokumentumok 1982. 211–220. p.;
A dallam és tánc típusok összefüggése a Magyar Népzene Tára VI. kötetében. In: Tánc tudományi Tanulmányok 1982–1983. 325. p. (bővebben a 1972.7.).
1983. A körverbunk története, típusai és rokonsága. 212 p. (Lányi Ágostonnal és Pesovár Ernővel);
Verbunk-hagyományok a Dél-Dunántúlon. In: Tánc kutatás és Tánc hagyomány a Dél-Dunántúlon. sz. Bodai József. 99–116. p.;
A néptáncok rögzítése és lejegyzése u.o. 175–184. p.;
Gesichtspunkte für die Klassifizierung der ungarischen Reigentänze und ihre Typen. In: Analyse und Klassifikation von Volkstänzen. Warszawa. 147–159. p.;
Bartók, Kodály és a néptánc kutatás. In: Tánc művészet 3. sz. 16–18. p.
Bartók, Kodály and Folk Dance Research. In: Hungarian Dance News. 1–2. sz. 4–5. p.
A cigányság tánc kultúrája. In: Cigányok, honnét jöttök, merre tartanak? Sz. Szegő L. 220–229. p.
A sándorfalvi Kiss Mátyás tánca. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978–79. Szeged. 173–194. p.;
Népi tánc hagyomány, nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában a XVI–XIX. században. In: Ethnographia XCV.

VARGYAS, LAJOS:

GYÖRGY MARTIN LE SAVANT

Cette étude offre une revue du grandiose oeuvre de György Martin, décédé en jeune âge (1932–1983), avec une caractéristique des résultats et des différentes phases des recherches faites dans différents domaines de la musique folklorique et des danses folkloriques. Sur la base des études et des livres parus, l'auteur suit la réalisation intégrale des différents thèmes, la naissance des oeuvres de synthèse où sont réunies les séries de découvertes scientifiques. Les recherches, d'horizon européen, de György Martin permettent de fixer dans la tradition hongroise des danses les strates historiques, les types, la stratification régionale, les principes de la création de danses par les paysans, ainsi que les régularités qui se font valoir entre la danse et la musique. En analysant l'oeuvre de György Martin, l'auteur attire l'attention sur les enseignements fondamentaux, théoriques et méthodiques, que cet oeuvre fournit aux recherches modernes de la danse folklorique.